

Bartha György

KÉT ÉVFORDULÓ

I. (1849. jan. 8– 9.)

A véndiáktalálkozó záróbankettjét ezúttal a kőközi menedékházban tartják... A busz kifordul az alacsony kapun a „Tanárok utcájába”, megkerüli az L alaprajzú iskolaépületet, megteszi az épület déli homlokzata és a vártemplom magas fala közti rövid országút-szakaszt, és nyugati irányba halad tovább Felenyed felé. A várfalon ugyanaz a római számmal felvésett évszám: 1849., diákkorunkban erre a látványra nyílt kilátás minden reggel a szemközti internátusi emeletes ágyas hálósobánk ablakából. Amely számnak az „értelmét” annak idején nem volt ildomos tudni. Nem emlékszem, hogy négy esztendő alatt egyetlen tanárunk is szólt volna arról, hogy az 1849 januárjában, az Axente Sever „hadai” által felkoncolt nagyenyedi magyar polgárok holttesteinek a várfal előtti (a '48-as időkben várárok vette körül a vártemplomot) közös sírját jelöli a római szám.

Családi szájhagyomány fűződik a szomorú történelmi eseményhez, ezért az „oral history”-t ideírom: A magyarlapádi származású, apai nagyanyám mesélte, ő a nagyanyjától hallotta, aki azokban a vészterhes években Nagyenyeden szolgált. Az urak tudomást szereztek a vidéken folyó dúlásokról, ezért fegyveresen összegyülekeztek egy-egy nagyobb udvarháznál, amelyet a gyilkoló-fosztogató-lázadók elöl – úgy gondolták – védeni tudnak. Az utcára néző konyhában a személyzet – köztük szolgálóleány ükanyám is – sütésre készülve éppen a kenyértésztát „szaggatta ki” a fehérített kendervászonnal leterített, hosszú, X-lábú asztalokon, mialatt odabent az ebédlői nagyszobában folyt a dínomdánom. „Sejhaj, sose halunk meg!”. „Egyszerre csak fejszével tokostól bevágják az utcára néző ablakokat, és vérszomjas, hosszúinges, nagykucsmás alakok, jórészt kiegyenesített kaszákkal, lándzsákkal, fejszéekkel felfegyverkezve kezdenek beugrálni, végigrohannak az asztalokon, csak úgy nyúlik a bocsoruk után a jó kenyértészta. Minket – mesélte ükanyám – nem bántottak, azt hihették, hogy közéjük tartozunk (valóban, voltak közöttünk, szolgálóleányok között, román

»fáták« is), csak akik nagyon visítottak, azokat csapták szájba úgy, hogy azonnal eleredt az orruk vére, azokat pedig, akik menekülni próbáltak, egy-egy farbarúgás visszapenderítette a konyha padlójára, aztán betörték az urakhoz, akik még egy puskát sem süthettek el, leöldösték valamennyit, mint a disznót. Asszonyok, gyermekek, akiknek sikerült kimenekülniük a kertbe, szőlősbe, erdőkbe, ott fagytak meg a dermesztő hidegben.”

Így mesélte nagyanyám az ükanyám által megélt tragikus eseményeket. Később utánanézttem. Csak röviden: Nagyenyed Szent Bertalan-éjszakájára 1849. január 8-áról 9-ére virradó éjszaka került sor, az öldöklések, rablások még 17-én is folytatódtak, a negyed várossal együtt leégett a Bethlen Gábor fejedelem alapította iskola, a fölbecsülhetetlen szellemi értékeket őrző könyvtár. Hozzávetőleges becslések 800–1000 közé teszik a leölt áldozatok számát, körülbelül ugyanennyien fagytak meg a húszfokos hidegben azok közül, akik az erdőkben, kertekben kerestek menedéket. Elgondolkodtató dolgok ezek!

„A harcot, amelyet őseink vívtak,
békévé oldja az emlékezés
s rendezni végre közös dolgainkat,
ez a mi munkánk; és nem is kevés.” – Figyelmeztet a költő.

II. (1919. jan. 27.)

MINDEN LEHETSÉGES

a délutáni gyorssal vártuk adyt a csucsai állomáson valamennyi késést jeleztek nem jön mondtam bizonyára nem fog megjönni mondotta h. a jelzett idő rég letelt és mégsem akart befutni az a fránya gyorsvonat ekkor hirtelen támadt szélvihar zudította a völgy fölé a környező erdők dércsípte lombját úgyhogy beborult elsötétült körülöttünk minden és észre sem vettük mikor és hogyan érkezett meg egyszerre csak ott állt előttünk a szerelvény néhány sietős utas a peronon csak az ő fáradt léptei sehol menjünk mondtam és ekkor h. hirtelen megragadta a karom nézd

súlyos barna színűre lakkozott ládát
emeltek le a poggyászkocsiról oromzatán
és sarkain végigfutó faragott fekete
virágkehelydíz levett kalappal álltunk és
döbbszent a hervadásszagú furcsa
lombzivatárban szólni kellene a
harangozónak mondotta h. csak úgy
magának és az utolsó kocsis lépcsőjén állva
még láttuk ahogyan alásüllyed mint
megolvadt óriás jéghegy a torony most
már minden lehetséges mondotta h.
minden lehetséges

NYÁR

*A folyót szerettem s kóbor partjait
ár ellenében úszni
a kifulladásig*

*az a nyár
halott madár
a tenyeremen
csőrében bíbor idő-csepp
nyitott szemében
se félelem se harag.*